

KATARZYNA ROGOZIŃSKA

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

TADEUSZ JOTEYKO – MUZYK, KOMPOZYTOR, PEDAGOG

Abstrakt: Tadeusz Joteyko to polski kompozytor, dyrygent chórów i pedagog. Z jego życia i muzycznej twórczości wyłania się postać gorącego patrioty. Podkreślając narodowy charakter swoich utworów, Joteyko nawiązywał do polskiej tematyki historycznej. Przyglądając się działalności pedagogicznej T. Joteyki, należy podkreślić, że najistotniejszą rolę dla niego odgrywało powszechne wychowanie muzyczne. Jego głównym celem było zaś umuzykalnienie młodzieży przez szeroko rozumianą percepcję muzyki. Tadeusz Joteyko to także organizator życia muzycznego – jego popularyzator. Wielki orędownik stymulującej roli kultury w życiu społeczeństwa polskiego.

Słowa kluczowe: Tadeusz Joteyko, muzyka, twórczość, wychowanie muzyczne

Tadeusz Joteyko to polski kompozytor, dyrygent chórów i pedagog. Z jego twórczości wyłania się postać gorącego patrioty. Podkreślając narodowy charakter swoich utworów, autor nawiązywał w nich do polskiej tematyki historycznej. Z kolei rozpatrując jego działalność pedagogiczną, należy podkreślić, iż bardzo ważną rolę w tej dziedzinie odgrywało dla niego powszechne wychowanie muzyczne. Głównym celem pracy pedagogicznej T. Joteyki było umuzykalnianie młodzieży przez szeroko rozumianą percepcję muzyki. Był on również organizatorem życia muzycznego – jego popularyzatorem. Dlatego przyglądając się tak szerokiej działalności T. Joteyki, można powiedzieć, że był on wielkim orędownikiem stymulującej roli kultury w życiu społeczeństwa polskiego. Warto zatem przybliżyć postać tego nietuzinkowego człowieka, tak niesłusznie niedocenianego i zapomnianego.

Przeszukując literaturę przedmiotu o prezentowanej postaci, natrafia się na nikle i śladowe informacje na temat jego życia, a przede wszystkim pracy na niwie pedagogicznej, muzycznej i kompozytorskiej. Należy też zaznaczyć, że materiały te pochodzą głównie z pierwszej połowy XX wieku. We współczesnej literaturze jedynie krótkie informacje na temat życia i działalności Joteyki można znaleźć w *Encyklopedii muzycznej PWM*. Dlatego opracowując niniejsze zagadnienie, autorka nawiązywała głównie do opracowań samego bohatera artykułu – Tadeusza Joteyki.

ZARYS HISTORII MUZYKI POLSKIEJ NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU

Koniec XIX i początek XX wieku rozpoczął nowy okres w historii muzyki polskiej. W tym czasie ziemie polskie znajdowały się pod trzema zaborami i w każdym z nich panowały zróżnicowane swobody narodowościowe. Największe w Galicji, ze względu na autonomię. Z kolei w zaborze pruskim postępowała nieustannie germanizacja społeczeństwa, a w Królestwie Polskim – rusyfikacja. Należy zaznaczyć, że w każdym z nich rozwijało się jednak muzyczne życie kulturalne. Głównymi ośrodkami życia muzycznego okresu zaborów okazały się: Warszawa w Królestwie Polskim, Kraków w Galicji oraz Poznań w Wielkim Księstwie Poznańskim. W okresie tym powstawały też liczne ośrodki krzewienia kultury muzycznej.

W Warszawie działały Teatr Wielki, Instytut Muzyczny, Filharmonia Warszawska, Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, z którego inicjatywy w 1911 r. zaczęto wydawać pod redakcją Romana Statkowskiego pierwsze w Polsce czasopismo muzykologiczne „Kwartalnik Muzyczny” (Helman 2013, s. 75). W roku 1899 założono Filharmonię Warszawską. Koncert inauguracyjny odbył się 5 listopada 1901 r., a orkiestrą dyrygował jej pierwszy dyrektor Emil Młynarski – znakomity kompozytor. W wymienionych instytucjach organizowano koncerty oraz przedstawienia operowe. Publiczność miała okazję zapoznać się i posłuchać arcydzieł muzycznej literatury. Oprócz dzieł polskich kompozytorów: Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki, Henryka Wieniawskiego, grano i wystawiano także utwory kompozytorów obcych: Hectora Berlioz, Piotra Czajkowskiego, Cezara Francka czy Antoniego Dvoraka. Działalność edukacyjną oraz artystyczną prowadził Instytut Muzyczny, którego profesorowie publikowali podręczniki w serii: „Biblioteka Teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego”. Ich autorami byli m.in. Władysław Żeleński, Zygmunt Noskowski, Tadeusz Joteyko – *Zasady muzyki. Podręcznik dla szkół muzycznych* (Warszawa 1914) i *Historia muzyki polskiej i powszechnej w zarysie* (Warszawa 1916) (Helman 2013, s. 71).

Podobnie w Krakowie działało Towarzystwo Muzyczne założone w 1876 r., Teatr Miejski, który w 1909 r. przemianowano na Teatr im. Juliusza Słowackiego. Należy

wspomnieć, że jest to jedna z najsłynniejszych scen polskich (także koncertowych). Z inicjatywy Jana Mieczysława Dropiewskiego oraz Teofila Trzcíńskiego powstała w 1908 r. Dyrekcja Koncertów Krakowskich. Zorganizowała wiele występów słynnych wirtuozów: Artura Rubinsteina, Fritza Kreislera, Pawła Kochańskiego czy Pablo Casalsa (Helman 2013, s. 84–89).

Przełom XIX i XX w. to także początek nowego nurtu w literaturze pięknej, okres Młodej Polski. Ruch ten zrodził się w Krakowie, jednakże początek dały mu artykuły zamieszczone w warszawskich czasopismach „Życie” pod redakcją Zenona Przesmyckiego – pseudonim „Miriam”, i „Chimerze” oraz w krakowskim „Świecie” i „Życiu” (Helman 2013, s. 112). Ważnym wydarzeniem estetyczno-kulturalnym było ogłoszenie przez Z. Przesmyckiego na łamach „Życia” manifestu *Confiteor*, przedstawiającego jego poglądy na temat sztuki. Identyfikowało się z nimi wiele osób, w tym Stanisław Przybyszewski, który pisał, że „sztuka jest odtworzeniem tego, co jest wiecznym niezależnym od wszelkich zmian lub przypadkowości, niezawisłym ani od czasu, ani od przestrzeni, a więc: odtworzeniem istotności, tj. duszy. I to duszy, czy się we wszechświecie, czy w ludzkości, czy w pojedynczym indywiduum przejawia” (Helman 2013, s. 114).

Do słów tych nawiązuje inny cytat z publikacji Zofii Helman *Między romantyzmem a nową muzyką*: „Podobnie jak religia, metafizyka, mistyka – sztuka jest oknem ku nieskończoności, pryzmatem, przez który – nie mogąc objąć jej całej – to z tej, to z owej strony w bezdenną otchłań jej wglądamy. Dlatego nie masz nowej sztuki; są tylko nowe sposoby, nowe próby, nowe pragnienia odsłonięcia, pod nowym kątem, z nowej strony, tej samej, wiecznie jednej, wszystko ogarniającej jedności bytu” (Helman 2013, s. 117).

W takim oto okresie żył i tworzył Tadeusz Joteyko – bohater niniejszego artykułu. Niestety dziś niesłusznie zapomniany, choć niewątpliwie zapisał się na kartach historii jako wszechstronny muzyk, instrumentalista, kompozytor i pedagog. A może przede wszystkim jako orędownik powszechnego kształcenia muzycznego młodzieży.

RYS BIOGRAFICZNY

Tadeusz Joteyko to polski kompozytor, dyrygent chórów i pedagog. Urodził się 1 kwietnia 1872 r. w Poczujkach w powiecie skwirskim, niedaleko Kijowa. Zmarł 20 sierpnia 1932 r. w Cieszynie. W Poczujkach rodzice Tadeusza – Lucjan i Karolina z Odrowążów Kurzańska – posiadali majątek ziemski. W roku 1873 rodzice postanowili przenieść się do Warszawy, aby zapewnić dzieciom możliwość systematycznej nauki szkolnej. Początkowo była to nauka pod kierunkiem matki i guwernantki.

Należy wspomnieć, że najstarszą z czwórki rodzeństwa była Józefa – wybitna polska uczona przełomu XIX i XX w., neurolog, psycholog, pedagog i lekarz. Dzięki niej do czasów współczesnych istnieją niemal w każdym mieście poradnie psychologiczno-pedagogiczne (Konieczna 2014, s. 8).

Tadeusz Joteyko od początku swojej nauki wykazywał duże zamiłowanie i zainteresowanie muzyką, i nie należy się temu dziwić, ponieważ wychował się w muzycznej rodzinie. Od 12. roku życia grał na skrzypcach. I choć rodzice nie chcieli, by został zawodowym muzykiem, to i tak poświęcił się muzyce. W latach 1889–1891 studiował w konserwatorium w Brukseli. Przebywając w Belgii, chodził na koncerty muzyki klasycznej, a przede wszystkim na przedstawienia oper Ryszarda Wagnera. To Ryszard Wagner i Ludwig van Beethoven wywarli największy wpływ na drogę artystyczną Joteyki. W latach 1891–1895 kontynuował naukę w Instytucie Muzycznym w Warszawie. Był uczniem wybitnego polskiego kompozytora, twórcy m.in. licznych piosenek dla dzieci Zygmunta Noskowskiego – u niego studiował kompozycję, a u Antoniego Cinka – grę na wiolonczeli. Będąc studentem tej uczelni, prowadził działalność chóralną jako dyrygent. W roku 1897 został dyrektorem artystycznym Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Radomiu. W latach 1900–1902 był wiolonczelistą w Teatrze Wielkim w Warszawie. Od 1902 r. sprawował funkcję dyrektora Towarzystwa Muzycznego w Łodzi, a następnie w Kaliszu. W roku 1914 na stałe zamieszkał w Warszawie, gdzie był profesorem Konserwatorium Muzycznego. W latach 1914–1918 organizował w Filharmonii koncerty historyczno-pedagogiczne dla młodzieży. Występował także z koncertami jako dyrygent chórów, a w czasie I wojny światowej pełnił tę funkcję w Filharmonii, dyrygując orkiestrą symfoniczną. Znana była również jego działalność popularyzatorska – organizował koncerty dla szkół, wygłaszał prelekcje o muzyce. Był autorem licznych publikacji i artykułów. Należał do współzałożycieli Stowarzyszenia Przyjaciół Sztuki, a następnie został jego prezesem. W okresie tym organizował także liczne koncerty współczesnej muzyki polskiej. Pod koniec życia pełnił funkcje wiceprezesa i skarbnika Stowarzyszenia Kompozytorów Polskich (Chechl 1993, s. 511–513; Starczewski 1933, s. 7; Lipkowski 1968, s. 13–14; Krasińska 2015, s. 238). W książce autorstwa Tadeusza Joteyki *Józef Elsner* znajduje się wstęp napisany przez Stanisława Niewiadomskiego, w którym o T. Joteyce czytamy: „O tem, co od lat kilku zdziałał dla umiłowanego przez siebie Stowarzyszenia Kompozytorów, nie mówi ani słowa. A jednak była jego duszą, a jako pracownik stał się osobistością wprost niezastąpioną” (Joteyko 1934, s. 7).

TADEUSZ JOTEYKO JAKO KOMPOZYTOR

Tadeusz Joteyko był niezwykle płodnym kompozytorem. Świadczą o tym słowa Stanisława Niewiadomskiego z przytaczanego już wstępu. Pisał, że „gromadzenie zasobów twórczych było największą radością jego życia. Jeden utwór po drugim: fortepianowy czy skrzypcowy, pieśń solowa czy opera powiększały w cichości te zasoby mrówczej pracy” (Joteyko 1934, s. 5).

Wśród jego dzieł muzycznych można odnaleźć formy zarówno krótsze, jak i dłuższe, a są to:

- 1) symfonia C-dur op. 1 – kompozycja ta stanowiła jego pracę dyplomową, została wykonana w 1895 r. w Warszawie i była z dużym powodzeniem grana przez wiele orkiestr miejscowych, a nawet wykonywano ją w berlińskim Konzerthaus;
- 2) uwertura koncertowa oparta na trzech tematach polskich A-dur op. 10, jej wykonanie miało miejsce w 1902 r. w Warszawie, została także wydana w opracowaniu przez kompozytora na fortepian;
- 3) poematy symfoniczne: *Zwątpienie i wiara* op. 14, *Wigilia Bożego Narodzenia* op. 30, niedokończony *Samuel Zborowski*;
- 4) suity, wśród nich m.in.: *Polska suita ludowa* op. 11, *Suita tatrzańska* op. 34, *Szkice morskie* op. 37. W poetycki sposób o utworze tym pisał sam autor: „*Szkice morskie* pisałem oczywiście pod wrażeniem morza. Jego bezgraniczne przestrzenie słyszałem w trójdźwiękach zwiększonych [...]. Jego szmaragdowe tonie dźwięczały gamą całotonową w stłumionych tonach trąbek na tle cichego szmeru skrzypiec [...]. Gdy o zmierzchu morze tonęło w ciemni mgieł, a na różowo-złocistej smudze zachodzącego słońca ukazywał się czarny kadłub jakiegoś widma okrętowego, zdawało mi się, że słyszę z oddali rozpaczliwe nawoływania rogu nieszczęsnego Holendra-Tułacza... Potem gdy wszystko zacichało, pozostawało tylko niebo i morze... to morze zawsze poważne, wielkie, majestatyczne, nieskończone...” (Joteyko 1924, s. 39).

Wśród innych suit Joteyki trzeba wymienić: *Suitę legionową*, *Poloneza symfonicznego*, *Andante sinfonico*, *Deux Chants religieux* (*Bogurodzica*, *Kto się w opiekę*) op. 28.

Do utworów kameralnych autora należą kwartety smyczkowe i trio fortepianowe. Z kolei utwory z akompaniamentem fortepianu to sonaty skrzypcowe i wiolonczelowe. Licznie przedstawiają się też jego utwory fortepianowe: preludia, sonatiny, pieśni alzackie, drobne utwory czy większe formy, np. sonaty, fantazja góralska. Z utworów chóralnych należy wymienić kantaty, pieśni do słów m.in. Kazimierza Przerwy-Tetmajera, Lucjana Rydla i J.W. Goethego. Kompozytor tworzył również

opery: *Królowa Jadwiga*, *Jan Kiliński*, *Grajek* czy *Zygmunt August*. Odwołajmy się do słów samego T. Joteyki, który na temat opery *Zygmunt August* napisał: „Pisałem *Zygmunta Augusta* w czasie wielkiej wojny z głębokim przeświadczeniem, że w życiu Polski nastąpi nowa era, że będziemy mieli własną sztukę [...]. Uważałem, że na pierwszy ogień potrzebna nam będzie historyczna, kostiumowa, reprezentacyjna opera, jako symbol naszej wolności i nic, łącząca nowe stadium naszego życia z naszą przeszłością. Temat do samej opery znalazłem w trylogii Rydla” (Joteyko 1925, s. 42).

Śledząc całą twórczość T. Joteyki, należy nadmienić, że jawi się on jako gorący patriota. Podkreślając narodowy charakter utworów, autor nawiązywał w nich do polskiej tematyki historycznej. W utworach tych można odnaleźć również rytmy polskich tańców narodowych: mazura, krakowiaka i poloneza. Należy zaznaczyć, iż charakterystyczną cechą muzyki polskiej w owym czasie było podkreślanie przez kompozytorów jej narodowego charakteru oraz nawiązywanie w librettach dzieł operowych do tragicznych losów narodu polskiego (Starczewski 1933, s. 7; Chechl 1993, s. 511).

TADEUSZ JOTEYKO JAKO PEDAGOG

Na działalność pedagogiczną Tadeusza Joteyki składa się zbiór publikacji dotyczących różnych aspektów muzyki, m.in.: *Zasady muzyki* czy *Historia muzyki polskiej i powszechnej w zarysie*. Wśród opracowań znajdują się również podręczniki do edukacji muzycznej. Zostały one napisane z myślą o dzieciach i młodzieży. Przeznaczone były do nauki zarówno w szkołach powszechnych, jak i gimnazjalnych. Wychowanie muzyczne młodzieży stanowiło dla T. Joteyki wielkie wyzwanie i obszar aktywnych działań. Powszechne umuzykalnienie dzieci i młodzieży dostarczało mu pomysłów, jak to wykorzystać. Przede wszystkim poskutkowało powstaniem jego podręczników do nauki muzyki. Jak sam napisał w książce do historii muzyki polskiej: „Zadaniem mojej pracy jest stworzenie podręcznika, któryby dał obraz rozwoju polskiej kultury muzycznej na tle zarysu dziejów muzyki powszechnej. [...] Pod tym względem książka niniejsza staje się pierwszą pracą estetyczno-pedagogiczną w tej dziedzinie. Jedyнным moim pragnieniem jest, aby szerokie warstwy, zwłaszcza młodszego pokolenia, zapoznały się bliżej z istotną wartością dotąd przez nas samych niedocenionej muzyki polskiej” (Joteyko 1916, s. 6).

Znamienity jest fakt zamieszczenia przez autora własnej krótkiej noty biograficznej. Znalazła się ona w rozdziale *Muzyka polska w XIX wieku* w punkcie 48. Rozdział rozpoczął nawiązaniem do twórczości „wieszczki tonów” Fryderyka Chopina. Podkreślił duże jej znaczenie oraz ogromny wpływ na dalszy rozwój muzyki polskiej.

Nota biograficzna Tadeusza Joteyki zawierała następującą treść: „Tadeusz Joteyko (ur. na Ukrainie w 1872 r.), uczeń Noskowskiego w konserwatorium warszawskim i Gevaerta w Brukseli. Jest autorem symfonii C-dur, poematu symfonicznego *Zwątpienie i wiara*, rapsodu symfonicznego *Bogarodzica*, *Suity polskiej*, uwertury koncertowej na tematach trzech pieśni ludowych (nagrodzonej przez Filharmonię warszawską w r. 1901); kwartetu smyczkowego F-dur, kantaty *Widziadło* (do słów Tetmajera); dwóch cyklów pieśni, duetów, melodeklamacji *Pogrzeb Kazimierza Wielkiego* i szeregu utworów fortepianowych, jak 24 preludia, 2 sonaty, 4 sonatiny, *Miniatury*, 4 mazurki, *Melodie ukraińskie* i in. Wykańcza operę pt. *Grajek*. W zakresie teoretycznym napisał *Zasady muzyki* i niniejszą książkę” (Joteyko 1916, s. 160).

Obok siebie autor opisał licznych, wybitnych przedstawicieli muzyki tegoż okresu, np. Juliusza Zarębskiego czy Ignacego Józefa Paderewskiego: „Paderewski jest kompozytorem prawdziwie polskim i twórczość jego ukształtowała się na Chopinie, można powiedzieć, że jest on jego pierwszym godnym następcą” (Joteyko 1916, s. 156). Z tego podręcznika można się również dowiedzieć o działalności muzycznej, m.in.: Henryka Pachulskiego, Henryka Melcera czy Wandy Landowskiej (Joteyko 1916, s. 158–161).

Przedstawił także inne osoby, które podobnie jak on sam badały przeszłość muzyki, jej twórców i utwory. Zaliczył do nich Wojciecha Sowińskiego, autora wydanego w Paryżu w 1857 r. w tłumaczeniu na język polski *Słownika muzyków polskich*. Ponadto pisał o znakomitym Oskarze Kolbergu zajmującym się badaniem polskiej muzyki ludowej, głównie pieśni z jego nieocenioną pracą *Lud, zwyczaje, przysłowia, obrzędy itp. z pieśniami, muzyką i tańcami*, wydaną w 37 tomach. Z pozostałych wymienił: Maurycego Krasowskiego – twórcę publikacji poświęconych Chopinowi, czy Aleksandra Polińskiego – krytyka muzycznego (Joteyko 1916, s. 169–170).

Oprócz znamienitych postaci – kompozytorów, wirtuozów muzyki polskiej, T. Joteyko opisał także instytucje muzyczne działające na polu krzewienia muzyki polskiej wśród młodzieży. Jak pisał, instytucje te „przeznaczone do uprawiania muzyki” stanowią „ważny objaw kultury muzycznej” (Joteyko 1916, s. 173).

Rozpoczął od stowarzyszenia Harmonie-Gesellschaft założonego przez Niemców w 1801 r. W 1816 r. w Warszawie została powołana przez Józefa Elsnera szkoła śpiewu i wymowy, a kilka lat później pierwsze konserwatorium krajowe, które ukończył m.in. Fryderyk Chopin. Po kilku latach zostało ono zamknięte. Ponowne jego otwarcie nastąpiło dzięki Apolinaremu Kątskiemu. Od 1861 r. nosiło nazwę Warszawskiego Instytutu Muzycznego. Z kolei kult śpiewu chóralnego to początek działalności stowarzyszenia „Lutnia” w Warszawie. Podobne działały w Łodzi, Radomiu, Kaliszu. Instytucje te powstawały również w innych miastach, będących pod zaborami państwa polskiego, np. w Krakowie czy Lwowie. Kończąc ten rozdział,

napiisał: „Wielce donośnym faktem, dowodzącym znacznego podniesienia się u nas kultury muzycznej, było założenie w roku 1901 Filharmonii warszawskiej, pierwszej instytucji symfonicznej w kraju” (Joteyko 1916, s. 173–174).

Działalność pedagogiczna T. Joteyki uwidaczniała się także na polu oświatowym. Z dużą determinacją walczył o zamieszczenie w programach szkolnych, obok śpiewu, również nauki o muzyce. Dużą rolę widział w wychowaniu muzycznym młodzieży. Według niego spełniało ono wiele zadań – wychowawcze, edukacyjne czy kulturowe. Pobudzało wyobraźnię słuchacza, pozwalało na estetyczne przeżycie i doświadczenie dzieła muzycznego, stymulowało proces kształcenia podstawowych zdolności muzycznych (Lasocki, Powroźniak 1970, s. 154). Stąd jego wielkim pragnieniem było rozwijanie kultu piękna oraz zamiłowania młodzieży do sztuk pięknych. Jak słusznie pisał w swojej książce *Problemat nauczania muzyki w szkołach ogólnokształcących*: „Człowiek lubiący muzykę, poezję, malarstwo, teatr jest w znacznej mierze zabezpieczony od wpływu wszelkiego zła moralnego, a już bezwzględnie szczęśliwszy od tego, przed kim zamknięte są wrota do świątyni piękna” (Lasocki, Powroźniak 1970, s. 19–23).

W dalszej części tej publikacji autor wykazał znaczenie lekcji muzyki jako niezbędnych w szkole. W kolejnych rozdziałach przedstawił także programy nauczania śpiewu i muzyki w szkołach ogólnokształcących oraz metodykę nauczania muzyki (Lasocki, Powroźniak 1970, s. 16).

Czytając ową publikację, można stwierdzić, że jego myśli mają charakter ponadczasowy. T. Joteyko niezmiennie podkreślał, że każdy człowiek może sam doświadczyć przeżycia muzycznego, a tym samym rozwijać swoją muzykalność, zapoznać się z dziełami wielkich twórców, jeśli zostanie odpowiednio do tego procesu przygotowany, czyli będzie miał określoną wiedzę na temat podstawowych zagadnień muzycznych (Lasocki, Powroźniak 1970, s. 16). Słuszne wydaje się zatem określenie tej pozycji przez Marię Przychodzińską jako „credo pedagogiczne Tadeusza Joteyki” (Przychodzińska 1989, s. 77).

O korzyści płynącej z kształtowania estetycznej postawy wobec sztuki, nie tylko muzyki, lecz także sztuk plastycznych, szacunku dla niej, pisał także T. Joteyko na łamach czasopisma „Muzyka w Szkole”. I tak, w numerze 5. z 1930 r. w artykule *Wychowanie estetyczne*, stwierdził, że „nauczanie muzyki prowadzi do [...] poznania i wycucia piękna tej sztuki” (Joteyko 1930, s. 102).

Z kolei w numerze 6. z 1931 r. odnajdujemy artykuł jego autorstwa na temat muzyki w szkole. Według T. Joteyki jest ona czynnikiem i nieodłącznym elementem naszej kultury narodowej. Podobnie jak w cytowanym artykule z 1930 r. i tu pisał: „Nie od rzeczy więc będzie podkreślić doniosłą rolę, jaką muzyka przy odpowiednim jej traktowaniu odegrać może w estetycznym i moralnym wychowaniu młodzieży i jako czynnik kultury narodowej” (Joteyko 1931, s. 129).

Maria Przychodzińska umieściła Tadeusza Joteykę w gronie wielu wybitnych muzyków-pedagogów, tj.: Stanisław Wysocki, Stanisław Kazuro, Tadeusz Mayzner, Karol Hławiczka, którzy w okresie dwudziestolecia międzywojennego przyczynili się do rozwoju edukacji muzycznej w polskim szkolnictwie. Wszyscy zgodnie podkreślali, że najważniejszym stopniem kształcenia muzycznego jest szkoła powszechna, która miała nadać podstawy pod dalszą edukację muzyczną najmłodszych (Przychodzińska 1989, s. 180).

Należy w tym miejscu przypomnieć, że do szkół muzykę jako przedmiot wprowadzono na przełomie XVIII i XIX w. Intensywny rozwój edukacji muzycznej nastąpił w Polsce dopiero na początku XX stulecia. Ujednolicono wówczas programy szkolne oraz wydano pierwszy program do nauki śpiewu. Umieszczono w nim obszerny dział ćwiczeń: oddechowe, rytmiczne, słuchowe i śpiewanie gam, a także naukę piosenek, teorii i solfeżu. Program wychowania muzycznego w gimnazjum zalecał już ćwiczenia intonacyjne i rytmiczne, zasady muzyki, historię muzyki, a także elementy harmonii i formy muzyczne. Wraz z rozwojem radia wprowadzono jako nowość audycje muzyczne (Przychodzińska 1989, s. 197–198; Chyła-Szypułowa 2008, s. 59–60). Ich zwolennikiem był m.in. Tadeusz Joteyko, który stworzył pierwszy podręcznik do słuchania muzyki *Materiały do audycji muzycznych w gimnazjum wyższym*, wydany w 1929 r. w Warszawie (Jankowski 1970, s. 43–44).

Tadeusz Joteyko wydał także zbiory śpiewników *Ulubionych pieśni*, po 20 w każdym zbiorze. Były to *Podręczniki do nauki śpiewu zbiorowego w 4 częściach*, ukazujące się w latach 1917–1919 w Warszawie (Szypułowa 1994, s. 238). Zostały one zatwierdzone przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jako podręczniki dla szkół. Pieśni te miały różną tematykę. Były wśród nich pieśni: kościelne, narodowe, melodia szwedzka, melodie ludowe. Ich kompozytorami są m.in.: Fryderyk Chopin, Stanisław Moniuszko, Robert Schumann, Franz Schubert, Zygmunt Noskowski (Joteyko i in. 1916a, s. 28).

Tadeusz Joteyko był ponadto autorem cyklu 6 podręczników – *Nowy podręcznik do nauki muzyki w szkołach ogólnokształcących*, część I, II, III i IV przeznaczony dla klas wyższych szkoły powszechnej lub gimnazjum niższego, część V i VI dla gimnazjum wyższego. Wydano je w latach 1924–1926. Z innych prac należy wymienić *Poradnik dla chórów amatorskich* (Warszawa 1924) oraz *Józef Elsner – monografia* (Warszawa 1934).

Przyglądając się zatem działalności pedagogicznej Tadeusza Joteyki, można postawić tezę, że najistotniejszą rolę odgrywało dla niego powszechne wychowanie muzyczne. Jego głównym celem było zaś umuzykalnienie młodzieży przez szeroko rozumianą percepcję muzyki (Przychodzińska-Kaciczak 1987, s. 35).

TADEUSZ JOTEYKO JAKO ORGANIZATOR ŻYCIA MUZYCZNEGO

Tadeusz Joteyko był także organizatorem życia muzycznego – jego popularyzatorem. Był animatorem amatorskiego ruchu chóralnego, m.in. utworzył chór w Woźuczynie na Lubelszczyźnie, w Łodzi czy Radomiu (Starczewski 1933, s. 7).

Brał też czynny udział w życiu kulturalnym Warszawy. W „Kurierze Warszawskim” z 1916 r. w wiadomościach bieżących czytamy, że podczas wieczorku w cukierni Bagatela od godz. 18 do 19 grała orkiestra pod jego dyrekcją („Kurier Warszawski” 1916, s. 2).

Tadeusz Joteyko był wielkim orędownikiem stymulującej roli kultury w życiu społeczeństwa. W swoim artykule *Przyczyny naszej niemuzykalności* poświęconym percepcji muzyki przez ówczesne społeczeństwo T. Joteyko ubolewał nad niedoskonałością edukacji muzycznej młodzieży i osób dorosłych. Powszechnej niemuzykalności upatrywał w zaniedbaniu edukacji muzycznej w szkołach, braku odpowiedniego przygotowania. Zaznaczył, iż muzyka i jej zrozumienie prowadzi do zwiększenia kultury w narodzie (Joteyko 1926, s. 157–158).

W latach I wojny światowej Joteyko organizował dla młodzieży w Filharmonii Warszawskiej koncerty historyczno-pedagogiczne. Sam również koncertował w miasteczkach prowincjonalnych Królestwa Polskiego (Starczewski 1933, s. 7).

Jako wielki entuzjasta twórczości Fryderyka Chopina chętnie wykonywał jego muzykę. O jednym z koncertów Joteyki czytamy: „Kolejny rodzajowy obrazek. Niewielka wioska Poturzyn w guberni lubelskiej, początek XX w. W tutejszym dworze pani Woyciechowskiej, wdowie po Tytusie Woyciechowskim, przyjacielu Chopina z lat szkolnych, do fortepianu zasiada kompozytor Tadeusz Joteyko, od niedawna dyrektor Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego. Siedziba słynie z bogatej kolekcji dzieł sztuki; urodę miejsca podbijają wspomnienia o wizycie Fryderyka w tych stronach (lipiec 1830 r.). Kaliski gość gra na starym fortepianie marki Pleyel, instrumencie z czasów romantyka. W »sentymentalnych oparach wspomnień« powstanie jeden z utworów Joteyki. Krytyk napisze: »Jest to rzecz bardzo piękna, pełna myśli jasnych i melodyjnych [...] oto słyhać w nim odgłosy z łąk i pól naszych«” (Tabaka, Błachowicz).

PODSUMOWANIE

Na koniec tych krótkich rozważań nad sylwetką Tadeusza Joteyki warto powtórzyć za Feliksem Starczewskim, że „Tadeusz Joteyko [...] był to muzyk nader czynny

i pracowity, a działacz i organizator pierwszorzędny. Należał niewątpliwie do najpiękniejszych postaci jako człowiek i artysta. Był wszechstronny: dyrygent, wykonawca, pedagog, kompozytor i organizator” (Starczewski 1933, s. 6).

LITERATURA

- Chechl Z., 1993, *Joteyko Tadeusz*. W: E. Dziembowska (red.), *Encyklopedia muzyczna PWM*, T. HIJ. *Część biograficzna*. Kraków, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 511–513.
- Chyła-Szypułowa I., 2013, *Kompendium edukacji muzycznej*. Kielce, Wydawnictwo UH-P Jana Kochanowskiego.
- Helman Z., 2013, *Między romantyzmem a nową muzyką*, t. 6. Warszawa, Wydawnictwo Sutkowski Edition Warsaw.
- Jankowski W., 1970, *Wychowanie muzyczne w szkole ogólnokształcącej*. Warszawa, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Joteyko T., 1916, *Historia muzyki polskiej i powszechnej w zarysie*. Warszawa, wydawnictwo M. Arcta.
- Joteyko T. i in., 1916a, *Ulubione pieśni. Śpiewnik dla młodzieży na cztery głosy mieszane*. Warszawa, Nakład Gebethnera i Wolfa.
- Joteyko T. i in., 1924, *Problemat nauczania muzyki w szkołach ogólnokształcących*. Warszawa, Nakład Gebethnera i Wolfa.
- Joteyko T., 1924, *Szkice morskie*. „Muzyka”, nr 1, 39.
- Joteyko T., 1925, *Trybuna artystów. O moim „Zygmuncie Auguście” słów kilka*. „Muzyka”, nr 10, 42.
- Joteyko T., 1926, *Przyczyny naszej niemuzyczności*. „Muzyka”, nr 4, 128–157.
- Joteyko T., 1930, *Wychowanie estetyczne*. „Muzyka w Szkole”, nr 5, 102.
- Joteyko T., 1931, *Muzyka w szkole, jako czynnik kultury narodowej*. „Muzyka w Szkole”, nr 6, 129.
- Joteyko T., 1934, *Józef Elsner*. Warszawa, Nakładem Stowarzyszenia Pisarzy i Krytyków Muzycznych.
- Konieczna S., 2014, *Profesor Józefa Joteyko – neurolog rozwojowy, psycholog, pedagog przełomu XIX i XX wieku*. „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” [3], opublikowano: http://www.pomost.net.pl/tom_23/konieczna.pdf [dostęp: 11.02.2016].
- Krasińska I., 2015, *Życie kulturalne w miastach i miasteczkach guberni radomskiej w latach 1864–1914*. Radom, Radomskie Towarzystwo Naukowe.
- Lasocki J.K., Powroźniak J., 1970, *Wychowanie muzyczne w szkole*. Warszawa, Polskie Wydawnictwo Muzyczne.

- Lipkowski O., 1968, *Józefa Joteyko. Życie i działalność*. Warszawa, Wydawnictwo PWN.
- Podwieczorek w Bagateli.*, 1916, „Kurier Warszawski”, nr 159, 2.
- Przychodzińska M., 1989, *Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju*. Warszawa, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Przychodzińska-Kaciczak M., 1987, *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*. Warszawa, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Starczewski F., 1933, *Tadeusz Joteyko. „Śpiewak”*, nr 1, 7.
- Szypułowa I., 1994, *Pieśń szkolna. Jej teoria, historia oraz miejsce w repertuarze edukacyjnym szkolnictwa polskiego XIX i XX wieku*. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego.
- Tabaka A., Błachowicz M., *Życie Kalisza. Z miłości nie tylko do muzyki*, opublikowano: <http://zyciekalisza.pl/index.php?str=82&id=164359> [dostęp: 11.02.2016].

TADEUSZ JOTEYKO – A MUSICIAN, CONDUCTOR AND PEDAGOGUE

Abstract: Tadeusz Joteyko is a Polish composer, conductor and pedagogue. From his work we can assume that he is a great patriot. He puts great emphasis on nationality in his works and connects it with historical events. Taking closer look on his pedagogic work, we can state a thesis that for this author the most important is common music education. His main goal was teaching youth music through music perception. But Tadeusz Joteyko is also an organiser and popularizer of musical life, a great promoter of stimulating role of culture in Polish society. One should also state that the literature on the subject is very limited. Information comes mainly from the 20th century, quite a lot of them come from musical or pedagogical magazines from that period.

Keywords: Tadeusz Joteyko, music, arts, music education